

Norrlands första skördetröska

Fredagen 15 augusti 1947 hände det något mycket speciellt på Mackmyra Bruk i Valbo utanför Gävle. Till bruket hade Norrlands första skördetröska kommit.

Innan skördetröskan kom hade man haft en självbindare som skar säden från åkern och sedan ett separat tröskverk där man skiljde agnarna från sädeskornen. Det amerikanska företaget John Deere tillverkade 1927 sin första skördetröska och redan 1928 kom den första skördetröskan till Skåne. Under andra världskriget och åren efter var det hårt reglerat vad man fick importera från utlandet. På grund av kriget var det svårt att transportera varor över havet och flera svenska handelsfartyg sänktes av u-båtar. När kriget slutade ökade importen kraftigt. (1945 importerades varor till ett värde av 1 084 341 000 kr och endast 2 år senare hade siffran ökat till 5 220 114 000 kr.) Mackmyra ägdes vid den här tiden av godsägare Carl Klingberg, min farmors pappa. Han hade kontakt med en svensk importör av John Deere-maskiner och skaffade investeringstillstånd för att 1946 kunna köpa en John Deere A-traktor och året efter en skördetröska.

I augusti 1947 var min farmor Ulla 13 år gammal och henne bröder Tage och Rolf var 5 och 16 år gamla. De kommer alla tre ihåg den här dagen väl men de minns väldigt olika delar av den.

Skördetröskan kom i trälådor under sommaren 1947 från USA och monterades ihop av en ditrest montör och brukets smed Carl Kjellberg. Tage har berättat om hur hans 10-åriga bror Olof, som alltid var tekniskt intresserad och som sedan blev ingenjör, var väldigt intresserad av maskinen och hur han försökte vara med vid monteringen vilket störde smeden och montören så mycket att de till slut kastade honom i ett brännässlesnår.

Klockan halv tio på premiärdagen började skördetröskan rulla på Smiåker vänster och under dagen hann man tröska hela det 15 tunnland stora fältet. Skördetröskan kördes av smeden och traktorn som drog den kördes av hans son Bertil. När kornet var färdigtröskat för dagen kördes det direkt till kvarnen på Mackmyra där mjölnaren malde det till kornmjöl. Ett av min farmors starkaste minnen från skördetröskans första dag på Mackmyra är hur hennes mamma, Sara Klingberg, såg till att en

del av kornmjölet delades ut så att alla arbetarfamiljerna på bruket kunde äta kornmjölsgröt till middag. Att man på kvällen kunde äta det som hade stått på åkern på morgonen var något som var helt fantastiskt. Innan skördetröska fanns så tog det flera dagar från att kornet stod på åkern tills att man kunde äta det.

Källkritik

I min släkt fanns det många intressanta historier att välja mellan men jag bestämde mig ganska snabbt för att jag ville välja den om Norrlands första skördetröska. Historien har jag hört många gånger av både min farmor Ulla Janson och hennes bror Tage Klingberg. Flera av de mer faktamässiga uppgifterna kommer från en tidningsartikel som publicerades i Arbetarbladet i Gävle. För att kunna skriva denna text hörde jag av mig till min farmor och hennes två bröder Tage och Rolf för att få deras berättelse. Min farmors tredje bror Olof dog för flera år sedan och därför har jag inte kunnat få hans berättelse men Tage berättade en del om Olof som jag har tagit med.

När jag har skrivit texten har jag blandat mina släktingars historier med fakta från tidningsartikeln och historiska fakta. Jag har försökt att lyfta fram flera delar av historien från olika perspektiv för att på så sätt berätta historien på ett så intressant och förhoppningsvis korrekt sätt som möjligt.

De fakta som står i tidningsartikeln kan man troligtvis anta är korrekta. Det finns ingen anledning att artikeln skulle säga att de började 9.30 på morgonen om de inte hade gjort det. Eftersom artikeln är samtida är risken också tämligen liten att fakta glömts bort eller lagts till vilket i sådana fall skulle ha kunnat påverka artikelns trovärdighet som källa. Tidningsurklippet är inte daterat men det borde vara från någon utav de nästpåföljande dagarna, troligtvis lördag 16 augusti 1947.

Mina tre huvudkällor är alla personliga källor och även om jag in det här fallet tror att alla är relativt pålitliga finns det allmänna problem när det gäller muntliga och personliga källor. Eftersom personliga källor i de allra flesta fall inte finns nerskrivna utan bara finns sparade i personers minne så är det lätt att minnet förändras med tiden. Det kan skilja väldigt mycket mellan olika gånger man berättar en historia och minnen kan lätt påverkas och ändras, både avsiktligt och oavsiktligt. I vissa fall kan det hända att personen som berättar historien medvetet ”förbättrar” historien för att till

exempel framställa sig själv i bättre dager eller för att dölja något. Det påverka också en muntlig källans trovärdighet ifall den är en förstahandskälla eller en andrahandskälla.

I mina källors fall kan man diskutera hur pålitligt ett minne är efter 65 år. När jag har valt ut vad som jag skulle ha med i den här texten har jag bara tagit med fakta som mina källor varit helt säkra på men även om de känner sig säkra behöver det självklart inte alltid vara det. Min farmor har berättat den här historien för mig flera gånger vilket bidrar till att den i alla fall känns trovärdig för mig. Tills sist kan man även undra över hur sanna alla detaljer som Tage har berättat är då han bara var 5 när det här hände. Å andra sidan kan man också förstå hur viktig skördetröskan var eftersom han kommer ihåg så mycket.

En intressant sak som min farmor påpekade när jag pratade med henne var att hennes och hennes bröders minnen är ganska tidstypiskt könsfördelade. Min farmor kommer ihåg hur de delade ut mjöl till arbetarfamiljerna medan henne bröder var intresserad av själva skördetröskan.

Framtiden

Släkthistorier är en viktig del av min familj och de berättas ofta när vi träffas. Självt tycker jag att historier som denna är lärorika för att de visar viktiga saker om ens bakgrund. Jag kommer självklart att berätta denna historia och många andra för mina barn och jag hoppas att de kommer att se dem som tillräckligt intressanta för att sin tur föra dem vidare.

Just den här historien tror jag inte har påverkat mig eller min familj speciellt mycket men det finns många släkthistorier som handlar om liknande händelser och tillsammans visar de på ett historiskt förlopp som har påverkat hur min familj lever idag.

Historien om skördetröskan visar på den ekonomiska och industriella utveckling både på bruket och i Sverige efter kriget. Den belyser också hur tidigare generationer i min släkt har varit driftiga och företagsamma. Mackmyra har funnits i min familj i snart 200 år och ägs idag av min farmors bror Tage. På 1800-talet var det ett järnbruk och efter att järnhanteringen lades ner 1877 blev det enbart ett jordbruk. Jordbruket lades ner på 1970-talet och man driver idag skogsbruk och golf på bruket.

Smiåker vänster, den första åkern som man körde skördetröskan på, är idag driving range för Mackmyra Golf och på platsen där kvarnen låg finns idag destilleriet till Mackmyra Whisky.

Även Rolf blev jordbrukare och äger idag familjen andra gård, Strömsta Säteri. För honom väckte skördetröskans ankomst tankar om hans framtida liv. Han funderade redan då på att bli jordbrukare och reflekterade över ifall det skulle finnas något nöje med att jobba inom jordbruksbranchen när det verkade som att den väsentliga tekniska utvecklingen i stort sett var klar.

En av de starkaste anledningarna till att den här historien lever kvar tror jag är att den utspelades sig på Mackmyra. Det är lättare att komma ihåg och berätta en historia som är kopplad till en plats och som lyssnare är det mer intressant att höra om något som har hänt på ett ställe som känner till. Min farmors mamma Sara såg till att släkthistorierna levde vidare genom att bland annat skriva lappar på arvegods så att vi idag vet deras historia och det var troligtvis hon som såg till att tidningsurklippet om skördetröskan sparades.

Eftersom jag nu har skrivit den här texten om Norrlands första skördetröska tror jag att den kommer att bevaras ännu längre. Både min farmor och hennes bröder har tyckt att det har varit spännande att jag skrivit om just detta och skördetröskans historia kommer säkert att berättas många gånger i framtiden.

Källförteckning

Personliga källor:

Intervju med Ulla Janson, maj 2012

Epost från Tage Klingberg, 7 maj 2012

Epost från Rolf Klingberg, 12 maj 2012

Tryckta källor:

Tidningsartikel ur Arbetarbladet, troligtvis 16 augusti 1947

Statistisk Årsbok 1950, Statistiska Centralbyrån, Stockholm 1950, tabell 111

Elfstrand, Percy, "Ur Mackmyra Bruks Historia", *Meddelanden av Gestríklands Kulturhistoriska Förening* 1925, Gävle 1926, sid. 9-69

"Lejdtrafik", *Svensk Uppslagsbok*, Malmö 1950

Skördetröskare i Mackmyra ej trötlöst trött på hösttrösk.

Skördetröskaren rullar över skilten på Mackmyra bruk.

Norrlands första skördetröskare var på fredagen i gång hos godsägare Karl Klingberg på Mackmyra bruk. 9.30 på förmiddagen hade den börjat rulla och när Arbetarbladet vid 11-tiden gjorde ett besök på platsen hade den redan hunnit äta sig in ett stort stycke i kornet. Det 15 tunnland stora fältet var färdigtröskat under dagens löpp.

Längs tröskans väg ligger skökarna utströdda. Så fort en säck blivit fylld krytas den till och vräks av tröskans 20 säckar i timman har premiären ljudit på — det gäller korn. Vid vetetröskning kommer man upp till 50 säckar per timme.

Halmen kommer ut och blir liggande kvar på marken. Men vill man gå ännu längre i rationalisering finns det möjligheter att komplettera tröskan med halmbuntare och hackelsmaskin.

Problemet vid skördetröskningen är hur man skall få skörden torr. Här i Gästrikland finns lösa silor. Där i norra Uppland ligger närmast till, men det skulle ställa sig alltför dyrt att fersla den dit. Godsägare Klingberg har

Forts. på 2:a sid.

Skördetröskare . . .

Forts. fr. 1:a sid.

fått möjlighet att berka skiden hos Gävle lantmannaförbund. Kornet som skördetröskan står av är dock så torrt att det kan ligga direkt i silen.

Arbetet med skördetröskan måste ske på dagarna. Dagen avslutas nättilligt skiftarbete. Det går mycket väl an att slå skiden i mörkret — tröskan är utrustad med strålkastare — men den får genom daggen en alltför hög värdehalt.

När man ser den lilla behändiga maskinen rulla iväg betjänad av endast två man börjar man ana de möjligheter som ligger i en rationalisering av jordbruket. I stora delar av landet kommer arbetskraftsproblem för jordbrukets del att lösas eller att avsevärt reduceras ifall skördetröskor kommer till användning.

Thor Hegerstedt och hans fru kommer, som räddade sig i land, då deras flotta sjögs sänder, har riggat upp en provisorisk radiostation, med vilken de upprätthåller kontakt med yttervärlden. Alla är friska och söker nu rädda svattna av flötan och den utrustning de hade med sig.

Forts. på 3:e sid.